

Nazioaren zentzua

Adinak nahi dena esan eta egiteko ematen duen askatasun horretaz baliatzen zen: “Laurogei urte eta pikoko prostatikoa zarenean egiten duzu nahi duzuna, e? Daukazu askatasun bat...”. Memoriak idazten ari zen aitzakian joan ginen elkarrizketa egitera, 2011ko ekainaren 28an.

| ELIXABETE GARMENDIA |

OROITZAPENEN APUNTEAK papereratzten omen zituen euskaraz, gaztelaniaz nahiz frantsesez, gertaerak agintzen zion erara. Damu zen, alde batera, behar adina denbora hartzen ez zuelako horretarako, baina ez zegoen prest afizio nagusia, gudariñoak egitearena, bertan behera uzteko. Xixipo txakurra aurretik zaunka zihoala eraman gintuen etxeko zoko batean zeukan tailerrera: “hau da nere zuloa”; berniz eta pintura usaina zeriola, soldadutxoek piezak kaxetan, pintura pote eta isipuak mahai gainean, modelotarako erabiltzen zituen uniformeek argazkiak erakusgai. Eta zapla bota zuen: “Ni ez naiz historiara pasatuko politikari gisa, baina bai soldadutxoek egile modura”.

Idatzi, ez dakigu zenbateraino idatzi zituen memoriak. Oroimenak, ez zion kale egiten. Historian zale eta aditua, bere bizialdiaren kontakizuna klase magistral ilustratu eta dibertigarria bilakatzen zuen, letra txikia eta handia tartekatuz. Historiaren trenera igotako gizona zen, bizitza suertatu zitzaionagatik eta bizitakoa kokatzen eta iragazten jakiteagatik.

“Nik daukat nazioaren zentzua, izango naiz maniatiko bat, bale, baina zentzu hori

daukat”. Hori zuen pentsamendu politikoa-ren ardatza, EAJren lerro ofizialetik harata-goko bideetan barrena eramaten zuena. Nazioaren zentzua gerra garaian jaso omen zuen, Iparraldean aterpetuta bizi zirenean. “Bestaldean ez zen aipatzen alderdia, aipatzen zen lehendakaria, Jose Antonio Agirre, eta bere gobernua”. Giro horretan erne zitzaion, betirako, nazioaren zentzua.

Ordurako sumatua zuen beste ondare bat: euskal kulturarena. Etxeko salan topatzen zituen Pizkundera zurkaiztu zutenak: Lizardi eta Aitzol, Lauaxeta eta Orixe, Ixaka Lopez Mendizabal... Tolosa Pizkunderaren bihotza zen eta Antonio Maria Labaien eta Carmen Sansinenearena eragile haien sartu-etxea.

Ikonoklasta

Jesus Elozegi osabak –Pilartxo Sansinenearen senarrak– 1937ko urtarrilean, Ziburuko Zigarroa etxeko leihoan ateratako argazkian, ageri dira familia osoa –gurasoak, Martin anaia eta Ramon-, Juan Migel eta Pilartxo Sansinenea osaba-izebak, eta beste pertsonaia bat: Elbira Zipitria, andereño aitzindaria. Imanol Muruari Jakinerako emandako elkarrizketan Ramonek “Zipitriaren lehen biktimia pedagogikoa” izan zela kontatzen du, bere ironia grafiko horrekin. Don Jose Migel Barandiarani berriz –latineko irakaslea izan zuen Saran– kalifikatibo bat ezartzen zion: integrista. “Apaiz bastante integrista”. Autozentsuratik gutxi, mendeku puntu bihurri bat bai, Labaien mutikoari Iparraldeko egonaldia apur bat mikaztu zioten euskal munduko ikono horiek epaitzerakoan.

Historiak etxeko ataritik pasatzen segitzen zuen. 1940ko udan, gerra batetik ihesi zeto-rrer mutikoak beste gerra bateko episodiora bizi izan zuen Donibane Lohizuneko plazan: alemanak sartu zirenekoa. “Zigarretten” eskatu zion soldadu haietako batek, eta han joan zen korrika tabako dendara eta baita enkargua egin ere. Ordainetan 20 libera jaso zituen, sekulako propina, Hitlerren jarraitza-

**Elvira Zipitria,
Visitacion Ziauriz,
Carmen Sansinenea,
Ramon Labaien eta
Pilar Sansinenea
Ziburun, 1937an.
Jesus Elozegi
hartutako argazkia.**

le harengandik: “Germanofilo bihurtu nintzen segituan”. Pasadizo hori “Esbastika bat Bidasoan” dokumentalean ere jasota dago. Labaienek kamera aurrean egindako azkenengoetako agerpen horretan, lehen eskuko testigantza eskaintzen du nazien Iparraldeko egonaldiaz, eta haien eta euskal jendearen artean egon ziren harremanez.

Sarako euskara ikasita eta eskola frantzesak eskaintzen zuen historia eta kulturarekiko jaineraz jantzita itzuli zen Labaien gaztea Iparraldetik 1944ean. Eta hemen nazional-katolizismoarekin topo egin zuen, Donostian, Jesuiten ikastetxean. Gero kimikako ikasketak egitera joan zen Madrilera, eta han Euskal Herriko historia lantzeko talde bat muntatu zuen ikasle euskaldunekin. “Bazen teoria bat: noiz hasi zen abertzaletasuna? Azkoitiko zalduntxoekin”. Teoria labaiendarra.

Aizu!

Horixe zuen makulu-hitza. Aizu!-rekin hasi eta edozer etor zitekeen segidan. Esaterako, Garaikoetxeak 1980an gerra osteko lehen Jaurlaritzara deitu eta Kulturako Sailburutza hartu zuenean “dena egiteko zegoela”, eta lehendakari haren ausardiaz eta autoritateaz baliaturik Euskal Irrati Telebista sortu zutela ia-ia klandestinoki. “Gobernu hartan zegoen entusiasmo handia, eta indar handia zeukan lehendakari bat; eta argi ikusten genuen gauza bat zela Espainiako legalitatea eta beste bat Euskal Herriaren legimititatea”.

1983an Donostiako alkatetza lortu zuen EAJtik. Erosoen aurkitu zen kargua, titulurik kuttunena. “Nik uste dut gure egitura politi-

Politikagintza ofizialetik kanpora, bakearen eta eskubideen aldeko ekimen ugaritan sartu zen: Egunkariaren itxieraren kontra, Milakabilakan, Independentistak sarean...

koaren bizkarrezurra alkatetzak izan direla”. Nerea Azurmendik 2004an, Rikardo Arregi sarien argitalpenerako egin zion elkarriketan adierazi zuen Labaienek, gerora ohartu zela, Donostiako burgesiaren alkate izan zela bera. Burges hitzari ez zion zirkinik egiten. “Ni Tolosako burges bat naiz eta nire ama Donostiako burges bat zen, eta bakoitza da dena. Ezin duzu fikziorik egin”. Maria Cristina hotela berritzeari ekin zion eta auzoetan kultur etxeak sortu zituen alkatetzan egon zen legegintzaldian.

1985eko Korrika Donostiatik igaro zeneko telebista irudietan, AEKko kamiseta jantzita ageri da alkatea kalez kale, semeetako bat eskutik hartuta; gero, Udaletxean, don Jose Migel Barandiaranen ondoan, “Gora Euskadi!” ozen eta hunkituarekin amaitu zuen harrera ekitaldia. Urte hartan 800.000 pezetako laguntza jaso zuen Korrikak Donostiako Udaletik.

Andoaingo SAPA arma lantegiko aholkulari gisa lan egin zuen erakundeetako ibilbidea utzi eta erretiro berantiarra hartu arte. Aholkulariaren zereginak: “lizentziak lortu, zee behar dauden aztertu, militarrekin harremanak izan... Ni ondo moldatzen naiz militarrekin”.

Eta aldi berean, politikagintza ofizialetik kanpora, bakearen eta eskubideen aldeko ekimen ugaritan sartu zen: *Egunkariaren* itxieraren kontra, Milakabilakan, Independentistak sarean... “Nik esaten diet hori opzio bat dela, aztertu egin behar dela”. 2011ko Aberri Egunean, han zebilen Baigorriin, txanoa jantzita, zaparradari aurre egiten. Nazioaren zentzuaren aterkipean beti ere. ■

